

Müziğin ârifleri
ABDALLAR

CENK GÜRAY

*Abdallar, Orta Asya'da toprakla göğün, geçmişle geleceğin,
akılla gönlün, sözle müziğin birlikte varetği hazinayı
tek bir incisini düşürmeden Anadolu'ya taşımış,
burada vücut bulan hakikat medeniyetinin nefesi olmuş,
soluduğumuz havayı zenginleştirmiştir.*

BDAL toplumu ve sürdür-
dükleri kültürel gelenek,
Anadolu'da 11. yüzyıl-
dan itibaren yoğunlaş-
an Türkmen iskânının
etkilerini günümüze kadar taşıyan en
önemli sosyal olgulardan biridir. Evren
ve insan tasavvurları ve bu tasavvuru
yansıtan müzik dünyaları, Abdal top-
lumunu ve Orta Asya'dan Anadolu'ya
aktarılan âşıklık geleneğine mensup
şair müzisyenleri, Anadolu kültürünün
kilit unsurlarından biri kılmıştır.

"Abdalân-ı Rum" zümreleri, pek
çok kaynakta, 11. yüzyılda Malazgirt
Savaşıyla birlikte başlayan büyük göç
dalgaları sonucu Anadolu'yu "Türk-
men-İslâm" kültürü ile buluşturan
temel dönüştürücü güç olarak tahayyül
edilmektedir. Bu güç, köklerini aldığı
Horasan-Orta Asya bölgesi ile Anadolu
arasındaki kültürel irtibatı "âşıklık
geleneği" aracılığıyla sağlamaktadır.
Günümüzde anlamı kısmen daralan
bu gelenek aslında, güçlü bir edebiyat
ve müzikle hayati kültür değerlerini
birleştiren, böylece pek çok geleneksel
müzik formunun yaratılması ve ya-
şatılmasında öncü olan hafıza temelli
tasarım-aktarım modelini yansıtmak-
tadır.

Anadolu'da Abdallık geleneğinin
ortaya çıkması ve şekillenmesinde,
çeşitli kültürlerin ve tasavvufi zümre-
lerin önemli bir etkisi vardır. "Abdal"
terimi Anadolu'da daha çok Melâmetî
Kalenderî dervişlerini isimlendirmek
için kullanılırken kapsamı zaman için-
de genişlemiş, Abdalân-ı Rum yapı-
sının ana karakterini oluşturan bütün
gruplar için kullanılan ortak bir terim
olmuştur. Günümüzde Abdalların ge-

rek ibadetleri gerekse yaşama biçimle-
rinin, tarihsel süreçteki Abdal yaşantısı
ve geleneklerine olan benzerlikleri
dikkat çekicidir.

Alevi-Bektaşî geleneğine bağlı
bulunan ve göçebe-gezgin bir yaşama
tarzını benimseyen Anadolu Abdal-
larının, müzikle olan bağlantıları 14.
yüzyıla kadar gitmektedir. Müziği
hayatlarının temelini koyan günümüz
"Abdal" topluluklarını, bu anlamda
hem Abdalân-ı Rum geleneğinin hem
de âşıklık geleneğinin bir halkası ola-
rak kabul etmek gerekir.

Abdalların müzikle olan ilişkile-
ri dinî ritüeller ve inanç gelenekleri
içinde daha da önem kazanmıştır.
Anadolu'ya başlayan göç dalgaları
içinde Suriye, Irak, İran, Maverâünne-
hir, Horasan, Azerbaycan gibi bölge-
lerden gelen ve eski "Türk-kam-ozan"
karakterinin İslamlaşmış şeklini temsil
eden Türkmen babalarına "Abdal"
denilmiştir. Ancak Abdallık geleneği,
özellikle 'ilahî aşk ve cezbe'ye daya-
lı olarak ortaya çıkan ve Horasan ve
İran kökenli tasavvuf anlayışına yakın
duran Yesevîlik, Haydarîlik, Vefâîlik,
Kalenderîlik ve Bektaşîlik gibi inanç
zümreleri içinde temsil edilmiştir.
Abdallar baba, dede gibi unvanlarla
anıldıkları gibi "Horasan Erenleri"
olarak da anılmışlardır. Osmanlı Dev-
leti'nin kuruluşunda etkin rol oynayan
ve Vefâîlik, Kalenderîlik gibi inançlara
mensubiyetleriyle de bilinen Geyikli
Baba, Abdal Musa, Abdal Murad, Kum-
ral Abdal, sözü edilen abdalların en
ünlüleri arasındadır.

Günümüzde Abdalların Anado-
lu'nun her yanına yayılmış oldukları,
ancak en yaygın şekilde Güney, Batı ve

Orta Anadolu'da yaşadıkları bilinmek-
tedir. Abdalların yaşadığı yerler arasın-
da Denizli, Dinar, Burdur, Isparta, Ha-
tay, Antalya, Aydın, Manisa, Balıkesir,
Bolu, Bursa, Nevşehir, Afyon, Aksaray,
Ankara, Tokat, Çorum, Yozgat, Kırık-
kale, Kırşehir, Konya, Karaman, Mut,
Elmalı, Sivas, Eskişehir sayılabilir.

Gezgin ve konar-göçer bir yaşa-
ma tarzı benimseyen Abdallar, hem
Osmanlı hem Cumhuriyet dönemle-
rinde pek çok vilayette diğer Türkmen
aşiretleriyle birlikte yerleşik hayata ge-
çirilmiştir. Sürdürdükleri gezgin hayat
biçiminin değişmesinin Abdal yaşantı-
sındaki izleri, müzikleriyle günümüze
aktarılmıştır. Örneğin 18. yüzyılda
göçebe hayat süren Barak Türkmenle-
ri Erzincan, Sivas dolaylarından
Yozgat, Çiçekdağı, Kırşehir ve Kayseri
dolaylarına yerleşmişlerdir. Osmanlı
Devletinin zorunlu göç tabi tutmasıyla
Barak ve Beğdilliler oradan da Urfa ve
Rakka'ya iskân edilmişlerdir. Feriz Bey
önderliğindeki Barak Türkmenleri ara-
sında 84 bin haneden dört bin Abdalın
bulunduğu kayıtlara geçmiştir.

Orta Anadolu Abdallarının da yakın
zamanda yerleşik hayata geçtiği gö-
rülmemektedir. Kırşehir, Yozgat, Kaman,
Keskin, Hacıbektaş, Avanos ve Ortaköy
yörelerinde yaşayan Abdallar, 19. ve 20.
yüzyıllarda yoğunlaşan eşkıya saldı-
ruları nedeniyle Yusuf Çavuş önderli-
ğinde Yağmurlu Büyük Oba köyünün
kuzeyindeki Abdal Deresi denilen yere
yerleşmişlerdir. 1952'de uzak bölge-
lerdeki düğünlerde de çalarak para
kazanabilmek için Kırşehir Bağlarbaşı
Mahallesi'ne göç etmişlerdir. Deveci-
oğulları olarak bilinen Haydar Usta ve
oğulları Abidin Usta ve Veli Usta ile sazı

Bozlak ustası Neşet Ertaş (1938-2012).

iyi çalan ve bozlak okuyan Yusuf Usta gibi, Neşet Ertaş'ın dedesi zurnacı Kara Ahmet de Devenci kabilesindedir. Abidin Usta ve Veli Ustanın dedeleri ünlü kemancı Veli Ustanın Yağmurlu Büyük Oba köyüne ilk gelen kişilerden olduğu söylenmektedir.

Tarihte iskâna konu olan olaylar, farklı bölgelerde yaşayan Türkmenler arasında aktarılmış ve Abdalların dilinde hayat bulmuştur. Örneğin Muharrem Ertaş, Avşar Türkmenlerinin ünlü şairi Dadaloğlu'nun sesini Çukurova'dan Kırşehir'e taşımıştır. Abidin Ertem'in deyimiyle "bozlağı Çukurova'dan Kırşehir'e indirmiştir". Avşarların yerleşik hayata geçirilmeleri ve bu arada çektikleri sıkıntılar da ozanların satırlarına yansımıştır.

Muharrem Ertaş, Abdal toplumunun son yüzyıldaki en önemli müzik temsilcilerinden biridir. Orta Asya âşıklık geleneğiyle kurduğu bağ, yaratıcı ve ustalıklı icrasının içinde bu geleneğin olağanüstü ezgi ve form çeşitliliğine yaptığı göndermeler onu farklı kılan özelliklerdir. Türkmenlerle Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan müzik kültürüne dair en önemli kaynaklardan biri olan Muharrem Ertaş'la ilgili çalışmalar, Orta Asya ve Anadolu arasında âşıklık geleneği üzerinden edebî ve müzikal bir irtibat kurabilmeyi mümkün kılacaktır.

Muharrem Ertaş, Keskinli Abdal Hacı Taşan gibi Orta Anadolu Abdalları, Dadaloğlu gibi ozanların iskânla ilgili söylediği türkülerini seslendirmişlerdir. Örneğin, Muharrem Ertaş Dadaloğlu'nun Avşar Bozlağı (Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri), Biter Kırşehir'in Gülleri Biter gibi eserleri seslendirirken, Hacı Taşan da yöresindeki Türkmen aşiretlerinin göç ve iskân olaylarını anlatan Erciyes'ten Duman Kalktı, Cerit Rakka'dan Sökün Edince, Seksen Bin Haneyle İskân Olunca, Anadolu Benim Dedi Beydili, Aşağıdan Yusuf Paşam Gelince bozlaklarını büyük bir ustalıkla yorumlamıştır. Ege bölgesinde Abdalların müzisyenlik mesleği gereği kısmen de olsa gezgin Abdal tasavvuruna uydukları söylenebilir, ancak Orta Anadolu'da olduğu gibi göç ve iskân konulu bir repertuar göze çarpmamaktadır.

Bozlak ustası Muharrem Ertaş (1913-1984).

Geleneksel müzikler tarafından kullanılan kalıplar genel olarak dört değişik katmanda değerlendirilebilir. Bu katmanlar; eserlerde kullanılan simgeler, bu simgeleri sözlerle ifade etmek için istifade edilen edebî yapılar, bu yapıları müzikle uyumlu bir halde ifade edebilmek için kullanılan ezgisel ve ritmik yapılar, bütün bunları birleştirip beste tiplerini var eden müzik formlarıdır. Geleneksel müzik eserleri üzerinde ayrıntılı bir analizin yapılabilmesi için bütün bu katmanların incelenmesi gerekir.

Abdallar, müziği bir "varlık, yaşama, kendini varetme" biçimi, kimlik ifadesi ve bunun da ötesinde adeta bir ibadet olarak algılayan insanlardır. Nitekim günümüzde "Abdal", meslek ve soylarına göre adlandırılan Türkmenlerin müzikle uğraşan ve özellikle davul-zurna icracılığı yapan kesimine verilen addır. Bugün "profesyonel" müzik adamları olarak bilinen Abdallar, müziği insan ile evren arasındaki eski bağlantı kurma yolu olarak görürler. Türkmen âşıklığı geleneğinin en temel unsurlarından olan "tarihi, destan anlatıları üzerinden kavrama" ve "geçmiş geleceğe, irfan temelli bir söz ustalığı ile aktarabilme" yapısı Abdal âşıklarda da göze çarpmaktadır. ❏

FOTOGRAF : CENK GÜRAY

KAYNAKÇA

- ❏ Adnan Yılmaz. Kırşehir Örneklemeyle Anadolu Abdalları. Kırşehir: Kırşehir Belediyesi Kültür-Tarih Yayınları, 2008.
- ❏ Ahmet Karamustafa. *Tanının Kuraltanımız Kullan - İslâm Dünyasında Derviş Toplulukları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- ❏ Ahmet Keskin. "Geleneksel Abdal Müziğinin Temsili ve Neşet Ertaş". *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 7/34 (2014): 99-112.
- ❏ Altınok, B. Yaşar. "Abdallar ve Neşet Ertaş". *Türk Yurdu*, 306 (2013): 30-33.
- ❏ A. Yaşar Ocak. *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci Derviş Yahut Vefâdiyye ve Yesevîyye Gerçeği: Dede Garkın ve Emirî Sultan*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Merkezi Yayınları, 2011.
- . *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- ❏ B. Bilge Tokel. *Neşet Ertaş Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- ❏ Béla Bartók. *Küçük Asya'dan Türk Halk Müziği*. (çev. Bülent Aksoy) İstanbul: Pan Yayıncılık, 1991.
- ❏ Cahit Obruk. *Kırşehir'li Âşık Said*. Ankara: Ulus Matbaası, 1983.
- ❏ Cenk Güray. "Anadolu İnanç ve Müzik İlişkisinin Sema-Semah Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi". Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012a.
- . "Ankara Müzik Kültüründe Dini Simgeler". *Alevi-Bektaşlı Araştırmaları Dergisi*, 8 (2013): 69-90.
- . *Bin Yılın Mirası / Makamı Var Eden Döngü: Edvar Geleneği* (2. bs.). İstanbul: Pan Yayıncılık, 2017.
- . *Kazakistan Alan Araştırması. UNESCO Milli Komitesi Türkiye-Kazakistan Müzik Etkileşimi Projesi, Eylül 2012b*.
- . "Semah Kavramını Devir Nazariyesi Üzerinden Anlamak - Aynayı Tuttum Yüzüme". *Uluslararası Alevilik Bektaşlılık Sempozyumu*. Ankara, 18 Ekim 2018c.
- . *Türkmenistan Alan Araştırması. Müzik Sanatının Eski Beşikleri Konferansı*. Nisan 2018a.
- ❏ Erman Artun. *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı* (2. bs.). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.
- ❏ Ertuğrul Bayraktarkatal ve Okan Murat Öztürk. "Ezgisel Kodların Belirlediği Bir Sistem Olarak Makam Kavramı - Hüseyinî Makamının İncelenmesi". *Porte Akademik Makam Çalışmaları Özel Sayısı* (Şubat 2012): 24-59.
- ❏ Gülay Mirzaoğlu. "Toroşlardan Çukurova'ya Yankılanan Ses: 'Bozlak'". *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* (1998): 408-418.
- ❏ Halife Altay. *Anayurttan Anadolu'ya*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.
- ❏ Hayati Beşirli ve İbrahim Erdal (Ed.). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Yürükler ve Türkmenler*. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2008.

- ❏ Hayrettin İvgin. "Muharrem Ertaş". *Türk Folkloru Araştırmaları* (1985/1): 110.
- ❏ Irene Melikoff. *Hacı Bektaş: Efsaneden Gerçeğe*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2006.
- ❏ İ. Erol Erünsal ve A. Yaşar Ocak. *Elvan Çelebi: Menâkıbü'l-Kudsiyye Fi Menâsibihî-Ünsiyye*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- ❏ M. Fuad Köprülü. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (İstanbul 1919) (nşr. Orhan F. Köprülü). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınevi, 1981.
- ❏ M. Öcal Oğuz ve diğer. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (7. bs.). Ankara: Grafiker Yayınları, 2010.
- ❏ Muzaffer Sarısözen. *Altay Türküleri ve Musikî Folklorumuz / Derleme Notları*. Ankara: Devlet Konservatuarı Arşivi, 1995.
- ❏ Nazmi Özalp. *Türk Musikisi Beste Formları*. Ankara: TRT Yayınları, 1992.
- ❏ N. Kum Atabeyli. "Antalya Tahtacılarına Dair Notlar". *Türk Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, Sayı IV (1940): 203-212.
- ❏ Ö. Lütfi Barkan. "İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri". *Tasavvuf Kitabı*. (haz. Cemil Çiftçi) İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008.
- ❏ Seyfettin Altaylı. *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü - Cilt 1*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994.
- ❏ Sibel Dağ. "Abdallar: Toplumsal Kültürel Kimlik ve Değişme". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, 2000.
- ❏ Sibel Solakoğlu. "Muharrem Ertaş İcrasında Bozlakların İncelenmesi". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2011.
- ❏ Süreyya Su. *Hurafeler ve Mitler / Halk İslâmında Senkretizm*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- ❏ Ülkütaşır, M. Şakir. "Abdallar". *İslâm-Türk Ansiklopedisi*. İstanbul: Asar-ı İlmiye Kütüphanesi, 1940.
- ❏ Yavuz Şen ve Cahit Aksu. "Uzun Havalarımızdan Bozlak ve Ustaları". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12 (1999): 107-109.
- ❏ Zübeyve Hartavioğlu. "Barak Müziği ve Geleneğinin Tespiti". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, 2013.

"Muharrem Ertaş'a Bozlak",
Neşet Ertaş.

"Kırat Bozlağı",
Muharrem Ertaş.